

УДК 378.147:339.9.012

Болтянська Л.О. к.е.н., доц.

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. В статті розглядаються питання формування професійних компетентностей і підприємницької активності здобувачів вищої освіти, які передбачають застосування теорій різних підходів до професійної підготовки та глибокий взаємозв'язок накоплення виробничо-технологічних, економічних і спеціальних знань майбутніх фахівців.

Ключові слова: освітній процес, здобувачі вищої освіти, професійні компетентності, підприємництво, підприємницька активність.

Постановка проблеми. Роль освіти на сучасному етапі розвитку країни – розбудови правової держави і ринкової економіки невинно зростає. Суспільству, що розвивається, потрібні освічені, заповзятливі, активні і соціально люди, які можуть самостійно і відповідально приймати рішення в ситуації вибору, здатні до співпраці, відрізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, володіють почуттям обов'язку за долю країни, за її соціально-економічне процвітання. Виникає об'єктивна необхідність підготовки фахівців, що здатні вести підприємницьку діяльність, які відповідають вимогам сучасного етапу соціально-економічного розвитку суспільства. Необхідно формування цілісної особистості фахівця, що володіє творчою креативною індивідуальністю, ініціативністю, широко ерудованого, економічно грамотного, відповідального, працелюбного та впевненого в собі; професійно освіченого, який прагне удосконалювати свою майстерність.

Для того щоб викладач мав можливість виховати активну і соціально відповідальну та підприємливу молодь, він сам повинен володіти широким спектром знань, умінь і навичок, високими професійними, особистісними та діловими якостями. Він повинен бути особистістю, важливе значення для якої має її неординарність, новаторство і підприємницька активність, здатність виховати майбутнє покоління знаючим, активним і творчо мислячим [1-5].

Однією з нагальних проблем для розвитку підприємництва, в тому числі малого бізнесу, є недостатній рівень професійної підготовки майбутніх підприємців. Існує необхідність підготовки універсальних фахівців, що володіють компетентностями в напрямку фінансів, маркетингу, менеджменту, управління людськими ресурсами. В цих умовах особливого значення набуває

пошук нових підходів до підвищення якісного рівня підприємницького компонента професійної підготовки здобувачів вищої освіти [7].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розроблюваний процес підприємницької підготовки студентів передбачає застосування теорій різних підходів до професійної підготовки і глибокий взаємозв'язок формування виробничо-технологічних, економічних і спеціальних знань студентів.

У психолого-педагогічній літературі широко представлені роботи, які присвячені вивченню окремих якостей особистості: активності (А.М. Матюшкін, Т.І. Шамова); самостійності (М.Н. Скаткін); визначенню складу професійно значущих якостей майбутнього фахівця (Е.Ф. Зеєр, Е.І. Тютюнник); морально-етичних якостей в області підприємництва (Т.Н. Скіба). Підприємливість, базисні ділові та організаторські якості висвітлювалися в роботах Т.В. Елісіної, Е.Д. Новожилова, І.Л. Руденко, І.М.Харченко та інших.

Питання економічної освіти і виховання знайшли відображення в роботах А.І. Абрамової, А.Ф. Аменда, П.Р. Атутова, Н.І. Горлача, Н.Б. Кулакова тощо.

Зв'язок техніко-технологічної та економічної підготовки у закладах вищої освіти розроблялися в дослідженнях А.В. Наумова, Л.І. Чистоходової, С.Д. Чуркіна та інших авторів [1, 8].

Формулювання цілей статті. Мета статті – дослідження формування професійних якостей та підприємницької активності здобувачів вищої освіти на прикладі факультету економіки та бізнесу. Предмет дослідження полягає у змісті та методиці формування професійних якостей та підприємницької активності в освітньому процесі підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу досліджень. Підприємницька діяльність – важлива складова ринкової економіки. Суб'єкт діяльності – підприємець – центральна фігура функціонування і розвитку ринкового середовища. У тлумачному словнику В.І. Даля це поняття трактується як «що почав щось», здатний до підприємництва, сміливий, рішучий, відважна на справи цього роду людина.

Крім професійних якостей він повинен володіти здоровим глуздом, знанням, досвідом, талантом управління, бути людиною честі і совісті, високо професійно-освіченою, постійно удосконалювати свою майстерність. На думку Генрі Форда, засновника автомобільної фірми, підприємець повинен роботу на загальну користь ставити вище вигоди; задача підприємства – виробляти товар для споживання, а не для наживи або спекуляції; невдачі дають тільки привід почати знову і більш розумно.

Для стійкого динамічного розвитку малого підприємництва в Україні, як показує світовий досвід, потрібна державна система підтримки даного сектора економіки, що відіграє важливу роль в забезпеченні стабільності економічного розвитку. Державна підтримка, за допомогою реалізації комплексу заходів нормативного, організаційного, адміністративного, економічного характеру, повинна супроводжуватися підвищенням активності самого підприємця [8].

У наших дослідженнях підкреслюється, що особистісні якості людини, що здійснює підприємницьку функцію, формують основу ділових якостей суб'єкта економічного процесу.

Сучасні тенденції світового розвитку, що обумовлюють істотні зміни в системі освіти, динамічний розвиток економіки в цілому і малого підприємництва зокрема, вимагають підвищення професійної кваліфікації та перепідготовки кадрів, зростання їх професійної мобільності. Існує необхідність підготовки універсальних фахівців для малого бізнесу.

Виявлено, що фактичний рівень підготовки фахівців – випускників факультету економіки та бізнесу, які володіють компетентностями підприємницької діяльності, не завжди відповідає фактично необхідному рівню, зумовленому сучасним етапом розвитку українського суспільства.

У цих умовах особливе значення має пошук нових підходів до підвищення якісного рівня підприємницького компонента професійної підготовки кадрів, від якого значною мірою залежить готовність до професійної діяльності в реальному секторі економіки держави.

В ході проведення досліджень нами були розкриті професійні якості особистості майбутнього фахівця. Ці якості проявляються, формуються, розвиваються в загальній структурі психічних властивостей, відносин і дій особистості як об'єкта підприємницької діяльності та являють собою синтез різноманітних якостей його розуму, почуттів і волі.

Відмічаємо, що велике значення набувають якості, які відображають, в першу чергу, професійний розвиток особистості, його економічну культуру, а також готовність до праці, підприємницької практики і розвитку підприємницької активності.

Професійний розвиток особистості включає в себе [1]:

- виховання працьовитості та наполегливості в досягненні поставленої мети, формування потреби у трудовій діяльності;
- потреба до оновлення знань – технічних, економічних, спеціальних;
- широкий професійний розвиток в освітній галузі;
- прагнення до професійного росту і готовність до змін видів праці;
- готовність до використання нових технологій;
- самовдосконалення та творче ставлення до навчання;
- постійне підвищення комп'ютерної грамотності;
- економічна грамотність;
- формування професійної самостійності і відповідальності.

Виявлено, що в сучасних умовах підприємницька активність є одним з важливих елементів особистісних якостей, що характеризують професійний розвиток майбутнього фахівця. У дослідженнях розглядається поняття активності особистості як активна життєва позиція людини. Вона виражається в його ідейній принциповості, послідовності та відстоюванні своїх поглядів, єдності слова і справи. Це – діяльне ставлення людини до світу, здатність здійснювати суспільно-значущі перетворення матеріального і духовного се-

редовища; проявляється в енергійній, інтенсивній діяльності в праці, навчанні, суспільному житті, різних видах творчості.

В цьому контексті викладач повинен брати активну участь у формуванні особистості майбутнього фахівця, прищеплюючи йому «смак до підприємництва, ведення свого бізнесу». При цьому сам педагог повинен бути розвиненою особистістю, яка прагне до професійного росту та вдосконалення педагогічної майстерності, що володіє професійними знаннями, вміннями, практичними навичками та підприємницькою активністю.

Підприємницька активність – складна багатшарова якість особистості, що формується шляхом збалансованого розвитку різних сторін особистості. Ми об'єднуємо їх, розглядаючи питання формування професійно важливих якостей майбутнього фахівця, в чотири наступних блоки:

- технологічний (передбачає формування технологічного мислення на основі отриманих знань з відповідних дисциплін);
- економічний, або загальний (передбачає формування економічного мислення на основі отриманих знань з економіки, бухгалтерського обліку, маркетингу, менеджменту, бізнес-проектуванню тощо);
- педагогічний (передбачає формування педагогічного мислення і освоєння педагогічних знань викладачем);
- фаховий (передбачає отримання знань з розвитку основ підприємництва, особливостям формування та функціонування малого підприємництва; питань організаційно-правового забезпечення; оподаткування; бізнес-проектування та реалізації власної бізнес-ідеї; про особистісні якості підприємця, з питань етики ведення бізнесу тощо).

Саме такий обов'язковий блок якостей особистості, що поєднує підприємницьку активність, допомагає здобувачам вищої освіти краще усвідомити сферу бізнесу, бути комунікаційними, стати більш самостійними, вміти приймати рішення, планувати, керувати, вирішувати проблеми, творчо та креативно підходити до справи. Ці якості допоможуть майбутньому фахівцю в повній мірі сформувати себе, як особистість, підготуватися до життя та діяльності в сучасних реаліях.

В цьому контексті можна підкреслити необхідність переходу від масового підходу до професійної підготовки фахівців до особистісного, діяльнісного, від процесу передачі знань до пріоритетності розвитку особистості, її здатності до самовдосконалення. Відзначаємо необхідність формування у здобувачів вміння синтезувати психологічні знання для вирішення практичних завдань. При цьому орієнтація професійної освіти на особистість випускника – майбутнього фахівця з підприємництва, його індивідуально-творчий розвиток розглядається також як важливий засіб удосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів. Відмічаємо, що при підготовці здобувачів вищої освіти провідним є системний підхід до навчання, націлений на інтеграцію їхньої теоретичної і практичної підготовки. З цією метою необхідно максимально наповнити освітній процес навчальними завданнями евристичного типу і здійснити інтеграцію різних областей знань. Необхідно вдоскона-

лення методологічної основи формування професійних якостей і практичної підприємницької підготовки випускників факультету економіки та бізнесу в освітньо-професійній діяльності.

Беручи до уваги, що професійна підготовка фахівців включає в себе підприємницьку складову, яка обумовлює формування їхньої підприємницької активності. Нами, в рамках освітньої діяльності, був розроблений та реалізований напрям формування підприємницької підготовки в освітньо-професійній діяльності здобувачів. Він містить:

- педагогічно спрямовану активізацію підприємницької підготовки в загальній системі професійної підготовки у вищому навчальному закладі;
- організацію самостійного виконання студентами проблемних завдань, що постійно ускладнюються, з конкретним змістом матеріалу, який характеризує питання реалізації власної бізнес-ідеї, формування і функціонування малого підприємництва в сучасних реаліях;
- спробу самостійної постановки і вирішення завдань проблемного характеру;
- актуалізацію таких професійно важливих якостей особистості як креативність, новаторство, підприємливість і активність, ініціативність і рішучість, самостійність і відповідальність, комунікативність [2-6].

Розроблені нами курси з дисциплін «Економіка підприємства», «Основи підприємництва», «Економіка і організація підприємств малого бізнесу», «Бізнес-проекування» та ін. мають на меті не тільки поглиблене вивчення основ і особливостей розвитку підприємництва в Україні, що забезпечує вдосконалення підприємницької підготовки випускників факультету економіки та бізнесу, спрямовану на підвищення підприємницької активності, а й сприяти формуванню їхніх професійних якостей. Навчальна програма курсів будувалася відповідно до основних дидактичних принципів, основним з яких був зв'язок теорії і практики.

Програмою курсів передбачено систему теоретичних і практичних занять (ігор та ігрових ситуацій), спрямованих на оволодіння понятійним апаратом, формування загальних та фахових компетентностей, що забезпечують підприємницьку підготовку і сприяють підвищенню підприємницької активності майбутніх фахівців – професіоналів. Під час реалізації на практиці навчальних курсів здійснюють різні типи навчальних занять задля оволодіння новими знаннями, їх закріплення; формування умінь і навичок, шляхом контролю і корекції отриманого матеріалу; із застосуванням оновлених методів покращенню програмних результатів навчання. Вирішення проблемних завдань дозволило об'єктивно оцінити досягнутий здобувачами рівень сформованості фахових компетентностей та професійних якостей.

Висновки. Практична значимість проведених нами досліджень визначається тим, що розроблені науково-методичні підходи сприятимуть більш ефективному формуванню підприємницьких знань і умінь здобувачів вищої освіти, професійних якостей та підприємницької активності майбутніх фахівців з підприємництва – справжніх професіоналів своєї справи.

Список використаних джерел.

1. Обухова Т.В. Предпринимательская активность – одно из важных профессиональных качеств в личности преподавателя технологии и предпринимательства // *Подготовка и повышение квалификации педагогических и управленческих кадров. Сб. научных трудов (серия: наука - образованию).* – М.: МПА, 2004. Вып. 2. С. 27–30.

2. Болтянський Б.В., Болтянська Л.О. Організація самостійної роботи студентів засобами інформаційних технологій. *Зб. наук.-метод. пр. ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі».* 2017. Вип. 20. С. 33–38.

3. Болтянський Б.В., Болтянська Л.О. Роль дисципліни «Методика викладання дисципліни» у програмі підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр». *Зб. наук.-метод. пр. ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі».* 2011. Вип. 15. С. 24–27.

4. Скляр Р.В., Скляр О.Г. Технологія інтерактивного навчання. *Зб. наук.-метод. пр. ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі».* 2013. Вип. 16. С. 155–158.

5. Болтянський О.В., Болтянська Н.І. Застосування інноваційних технологій при викладанні у сучасному вищому навчальному закладі, як фактору формування професійних компетентностей майбутніх фахівців. *Зб. наук.-метод. пр. ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі».* 2017. Вип. 20. С. 39–42.

6. Болтянський Б.В., Дереза О.О., Дереза С.В. Сутність і структура самостійної роботи студентів в умовах особистісно орієнтованого навчання. *Зб. наук.-метод. пр. ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі».* 2018. Вип. 21. С. 146–150.

7. Болтянський Б.В., Болтянська Л.О. Формування професійних компетенцій в процесі підготовки фахівця у вищому навчальному закладі. *Зб. наук.-метод. пр. ТДАТУ «Удосконалення освітньо-виховного процесу в вищому навчальному закладі».* 2012. Вип. 16. С. 15–18.

8. Коноваленко А.С., Болтянська Л.О., Трачова Д.М. Від ідеї до власної справи: Навчальний посібник / А.С. Коноваленко, Л.О. Болтянська, Д.М. Трачова та ін. Мелітополь: ВПЦ «Люкс», 2017. – 278 с.

Boltianska L. Formation of professionals competence and entrepreneurship activities of higher education providers.

Summary. The article deals with the issues of formation of professional competences and entrepreneurial activity of higher education applicants, which involve the application of theories of different approaches to vocational training and the deep interconnection of the formation of production, technological, economic and special knowledge of future specialists.

Key words: educational process, applicants for higher education, professional competences, entrepreneurship, entrepreneurial activity.